

SKJØTSEL AV NATURBEITEMARK MED DRAGEHODE, OTTESTAD

TILTAK FOR TRUA ARTER OG NATURTYPER

31. OKTOBER. 2021

PLANTER
I VÅTMARK

MENNESKET
I VÅTMARK

INSEKTER
I VÅTMARK

FUGLER
I VÅTMARK

FISK
I VÅTMARK

DYR
I VÅTMARK

DYR
I VÅTMARK

RAPPORT 2021:29

Utførende institusjon:

Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter AS

Prosjektansvarlig:

Lea Hoch

Prosjektmedarbeider:

Andrea Rishatt
Kristine Heistad

Oppdragsgiver:

Statsforvalteren i Innlandet

Kontaktperson:

Victoria Marie Kristiansen

Referanse:

Hoch, L., Rishatt, A., Heistad, K. (2021). Skjøtsel av naturbeitemark med dragehode, Ottestad. Dokkadeltaet Våtmarkssenter AS. (Rapport 2021:29).

Sammendrag:

Åkerholmene på Ottestad består av kalkrike semi-naturlige enger formet av tidligere slått og beite. Holmene er omgitt av intensivt drevne enger og åkre og fremstår som restbiotop for kalkrike tørreng arter. Blant annet vokser det dragehode på en av holmene. Holmene er sterkt gjengrodd. I 2021 startet DNV med fristilling av tre åkerholmer.

Det er nærliggende å tro kalkkrevende arter vil øke eller holde seg på et stabilt nivå etter årlig skjøtsel. Denne rapporten gir en oversikt over tiltakene som har blitt utført i 2021.

Emneord:

Dragehode, *Dracocephalum ruyschiana*, skjøtsel, naturbeitemark, Ottestad

DOKKADELTAET

INNHold

Innledning	4
Kort om lokalitetene	4
Hensyn og prioriteringer	5
Tradisjonell og nåværende drift	5
Artsmangfold og eventuelle observerte endringer	5
Trusselbilde	5
Gjennomførte tiltak i 2021	6
Videre arbeid.....	8
Kilder	8

Innledning

Dokkadeltaet Våtmarkssenter AS arbeider med kartlegging av naturmangfold med hovedvekt på viktige arter og naturtyper, skjøtsel og naturrestaurering. De siste årene har vi vært aktive i skjøtsel, særlig i tilknytning til viktige naturtyper, truede arter og verneområder.

Dragehode er kategorisert som sårbar (VU) i den Norsk rødliste for arter 2015 (Henriksen & Hilmo, 2015), og regnes som prioritert art jamfør naturmangfoldloven av 2009. Arten er flerårig med greinete røtter som danner mange overflateskudd hvert år. Arten tilhører leppeblomstfamilien og har en karakteristisk og vakker blomst. Dragehode blomstrer i juni, og blomstrer i omtrent tre uker. Arten vokser på berg, i ur og på åpen, grunnlendt, veldrenert jord med mye kalk. Arten er lyskrevende, og avhengig av hevd for ikke å bli utkonkurrert. Trusselfaktorer for dragehode er oppdyrking, gjødsling, sprøyting, nedbygging, utskygging og fremmede arter. På grunn av bestandsnedgang i forbindelse med tap av habitat er dragehode oppført på rødlista, den er også regnet som norsk ansvarsart på bakgrunn av Bern-konvensjonen.

For å sikre livskraftige populasjoner av dragehode i fremtiden er det viktig at gamle beitemarker og kantsoner, samt utkanter av berg og rasmark får fornyet hevd. Det bør ryddes lauvoppslag og rosekratt, og ryddingen bør følges opp med slått, beite eller brenning om våren eller høsten. Oppfølgingstiltakene er svært viktige, da kapping stimulerer dannelse av rotskudd og stubbeskudd. I tillegg vil gjødslingseffekten av rydding, der nedbryting av smårøtter og plantemateriale føre til økt næringstilførsel, noe som blant annet bedrer forholdene for bringebær (*Rubus idaeus*), som er en stor trussel for dragehode (Larsen, m. fl. 2013).

Våtmarkssenter har siden 2013 arbeidet med utvalgte "forsøkslokaliteter" med dragehode i Oppland. Vi har i løpet av de foregående år fått mye kunnskap om skjøtsel av arten. Våtmarkssenteret er også tilknyttet fagmiljøer som driver forskning og undersøkelser i forhold til dragehode og skjøtsel rundt dragehode, og bidrar med å utveksle erfaringer (bl.a. NIBIO).

Kort om lokalitetene

(hentet fra skjøtselsplanen Berland 2021)

De fire åkerholmene på Ottestad ligger på hver side av Stangeveien og er plassert mellom gårdene Nordre Gaustad, Nordre Arstad og Store Lundgård. Lokalitetene ligger i hovedsak på orthocerkalkstein og er svært kalkrike, med mange kalkkrevende karplanter. Åkerholmene består av kalkrike semi-naturlige enger formet av tidligere slått og beite. Holmene er omgitt av intensivt drevne enger og åkre. Noe sporadisk rydding er foretatt på noen av holmene, men de fleste har behov for restaurering og noe større rydding da store deler er i gjengroing. Engene har arter som blant annet fagerknoppurt, engknoppurt, hvitmaure, gulmaure, dunhavre, flekkgrisøre, gjeldkarve, fagerklokke, rødknapp, dunkjempe, piggstarr, gulflatbelg, dragehode (VU), smalfrøstjerne (NT) mv. Engvegetasjonen på holmene bærer ikke preg av å ha vært mye gjødslet, men har noe

tilfeldig gjødselpåvirkning fra omkringliggende dyrket mark. Holmene gjødsles heller ikke aktivt nå.

Hensyn og prioriteringer

Flere av åkerholmene er i moderat – sterk gjengroing med mye trær og kratt, og restaurering og rydding må derfor foregå gradvis for å ikke frigjøre for mye næring i jorden på én gang. Det bør også prioriteres å etter hvert gjennomføre brenning (avsviing) av holmene etter at en del av trær og større kratt er fjernet. Holmene må ikke gjødsles. Begge grunneierne har liten kapasitet til å gjennomføre skjøtsel pr d.d., men er gjort oppmerksomme på at de kan overta skjøtsel når/om de måtte ønske.

Tradisjonell og nåværende drift

Lokalitetene har ikke vært skjøttet med slått eller beiting på flere år. Grunneiere har ikke noen erfaringer med drift/skjøtsel av disse holmene da de har ligget brakk i mange tiår. Tradisjonelt sett har holmene trolig vært brukt vekselvis til både slått og beite da de stadig 13 var i hevd. Noen av dem har vært sporadisk ryddet for noe trær og kratt, men alle er i hovedsak i gjengroing.

Artsmangfold og eventuelle observerte endringer

Lokalitetene består av kalkrike tørrenger med arter som gjeldkarve, engtjæreblom, engsmelle, fagerknoppurt, gulmaure, flekkgrisøre, gjeldkarve, fagerklokke, rødknapp, dunkjempe, engrapp, tveskjeggveronika, haremat, dunhavre, enghavre, smalfrøstjerne (NT) og med innslag av noe arter tilknyttet mer gjødslede forhold som hundekjeks, engsoleie, hundegras, kveke og timotei. I tillegg forekomster av flere blomstrende stengler av dragehode (VU) på flere av lokalitetene. Begge grunneierne oppgir at dragehodepopulasjonen på lokalitetene ser ut til å minke i omfang. Tidligere har det også vært registrert nikkesmelle (NT) på noen av holmene, men denne er ikke gjenfunnet de siste ca.10 årene.

Trusselbilde

Hovedtrusselen til naturbeitemarka og dragehode på de utvalgte lokalitetene er gjengroing. Grunneier har selv ikke tid til å skjøtte lokalitetene, men har vært positiv til de gjennomførte tiltakene.

Gjennomførte tiltak i 2021

Arbeidet med skjøtsel av åkerholmene på Ottestad ble gjennomført i april 2021. Rydding ble prioritert på holmene på eiendom 18/1 siden det fortsatt vokser dragehode på en av holmene. Det ble brukt motorsag til å felle løvtrærne og busker som hadde etablert seg på holmene de siste årene. Siden grunneieren ikke ville at vi skulle dra kvistene over kulturplantene på åkeren ble det anlagt kvisthauger på nedsiden av holmene. Disse bør helst fjernes fra lokaliteten.

Grunneierne er positiv til å la hestene beite på den største holmen når det er ryddet fram mer eng.

Figur 1 Skjøtsel av åkerholmen med dragehodeforekomst på eiendom 18/1 (Foto: A. Rishatt 2021)

Figur 2 Kvisthaug på en av åkerholmene (foto: A. Rishatt 2021)

Figur 3 Fristilling av naturbeitemark på den største åkerholmen på eiendom 18/1. Større løvtrær kan få stå (Foto: A. Rishatt 2021)

Videre arbeid

Det anbefales på det sterkeste at skjøtselen videreføres i årene som kommer for å bedre vekstvilkårene for dragehode. Blir ikke skjøtselen opprettholdt, kan individene med dragehode på sikt forsvinne.

Det viktigste for å ivareta dragehode og annen engvegetasjon ved disse lokalitetene er å holde det lysåpent ved å redusere lauv- og krattoppslag. Det anbefales å fortsette med manuell rydding enten tidlig før blomstring eller på senhøsten etter blomstring. Når mer av holmene er ryddet fram er det også aktuelt med slått av feltsjiktet. Ved sen slått ligger det svært godt til rette for neste års blomstring for både dragehode og andre lys- og kalkkrevende arter forbundet til naturbeitemark / slåttemark.

I 2022 ønsker vi å fristille øker holmen på eiendom 32/1.

Videre kan det være meget aktuelt å gjennomføre kontrollert brenning på våren, enten utført av grunneier selv eller i samarbeid med brannvesenet. Det viktigste med brenning er at det gjøres på riktig tidspunkt og at det er nok plantemateriale til å ta fyr. Brenning vil trolig begrense oppskudd av rosebusker. Brenning hvert 3-5 år kan være et meget effektivt skjøtselsregimet for å ivareta dragehode og andre kalkkrevende arter tilknyttet denne naturtypen.

Kilder

Berland, T. (2021). Skjøtselsplan for åkerholmer Ottestad, Stange kommune, Innlandet fylke. Oppfølging av tradisjonell slåttemark som utvalgt naturtype. Dokkadeltaet Våtmarkssenter.

Henriksen S. og Hilmo O. (red.) 2015. Norsk rødliste for arter 2015. Artsdatabanken, Norge.

Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter AS (DNV) ble etablert som et aksjeselskap i 2008 og eies av kommunene Nordre Land og Søndre Land. DNV tilbyr en rekke miljøfaglige tjenester og har opparbeidet betydelig kompetanse innenfor naturrestaurering, skjøtsel og naturtypekartlegging. Selskapet jobber for at naturmangfoldet ivaretas og brukes på en bærekraftig måte, og formidler dette gjennom nyskapende naturveiledning. Du finner oss ved Dokkadeltaet naturreservat. Våtmarkssenteret har rullerende utstillinger og er åpent for besøkende i sommermånedene.

Dokkadeltaet Nasjonale Våtmarkssenter AS Gamlevegen 84, 2870 Odnes Tel: +47 61 10 00 20 E-mail: post@dokkadeltaet.no www.dokkadeltaet.no

